

СУТНІСТЬ ТА ПРАВОВА ПРИРОДА СПІВРОБІТНИЦТВА ПРОКУРАТУРИ З МІЖНАРОДНИМ КРИМІНАЛЬНИМ СУДОМ

DOI: 10.15330/apiclu.70.4.74-4.83   УДК 341.45:341.492.2(477)

Постановка проблеми. Ратифікація Верховною Радою України Римського статуту Міжнародного кримінального суду відповідно до Закону України «Про ратифікацію Римського статуту МКС та поправок до нього» від 21 серпня 2024 р. [1] стала знаковою подією, що відкрила новий етап у відносинах України з системою міжнародної кримінальної юстиції. Цьому передував тривалий шлях від підписання Римського статуту у 2000 р., двох заяв про визнання юрисдикції МКС за статтею 12(3) (2014, 2015 рр.) [2; 3], прийняття Закону України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України та інших законодавчих актів України щодо співробітництва з Міжнародним кримінальним судом» від 3 травня 2022 р. [4] і до повноправного членства. В умовах збройної агресії російської федерації прокуратура України стала ключовим суб'єктом співробітництва з МКС. Саме через Офіс Генерального прокурора здійснюється взаємодія з Офісом Прокурора МКС з питань розслідування [5]. Водночас правова природа такого співробітництва залишається недостатньо дослідженою у вітчизняній науці. Зокрема, актуальним є питання відмінності від традиційної міжнародної правової допомоги; ролі принципу комплементарності; впливу ратифікації Римського статуту на зміни правового режиму співробітництва. Відповідно ці питання потребують комплексного наукового аналізу.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблематика співробітництва держав із МКС є предметом активних досліджень. В.А. Шабас у фундаментальному коментарі до Римського статуту (2-ге видання, 2016 р.) здійснив постатейний аналіз Частини 9 «Міжнародне співробітництво та судова допомога» [6].

Р. Крайер, Д. Робінсон та С. Васільєв у підручнику «Вступ до міжнародного кримінального права та процесу» (4-те видання, 2019 р.) системно дослідили процесуальні аспекти міжнародного кримінального правосуддя, зокрема відмінності між співробітництвом з МКС та традиційною міжнародною правовою допомогою [7]. К. Штан та М.М. Ель Зейді у колективній монографії (2011 р.) дослідили еволюцію принципу комплементарності [8]. Чжу Веньці (2006 р.) проаналізував зобов'язання держав-неучасниць Римського статуту щодо співробітництва з МКС [9]. В Україні О.В. Базов підготував монографію «Міжнародно-правові засади організації та діяльності міжнародних кримінальних судів» (2023 р.) [10]. Міжнародна група Global Rights Compliance спільно з Т.М.С. Asser Instituut підготувала аналітичний звіт «Україна та Міжнародний кримінальний суд» (2021 р.) [11]. Водночас ратифікація Римського статуту у 2024 р. створила принципово нову правову реальність, яка потребує переосмислення сутності та правової природи співробітництва прокуратури України з МКС.

Метою дослідження є комплексний аналіз сутності та правової природи співробітництва прокуратури з Міжнародним кримінальним судом, визначення його специфічних ознак, з'ясування ролі принципу комплементарності та дослідження трансформації правового режиму співробітництва після ратифікації Україною Римського статуту.

Виклад основного матеріалу. Правовою основою співробітництва держав з МКС є Частина 9 Римського статуту (статті 86-102) «Міжнародне співробітництво та судова допомога» [12]. Стаття 86 встановлює загальний обов'язок: держави-учасниці повною мірою співпрацювати із Судом у проведенні розслідування та кримінального переслідування злочинів, що підпадають під юрисдикцію Суду.

Стаття 87 деталізує порядок направлення запитів про співробітництво. Стаття 88 зобов'язує держави-учасниці забезпечити наявність процедур у національному законодавстві для реалізації всіх форм співробітництва. У доктрині міжнародного кримінального права ця стаття характеризується як така, що має антиципаторний характер: вона зобов'язує держави завчасно створити

правові та інституційні передумови для ефективного співробітництва.

Основними формами співробітництва є арешт і передання осіб (стаття 89); інші форми (стаття 93), що включають встановлення особи та місцезнаходження осіб або предметів, збирання доказів, допит осіб, вручення документів, сприяння добровільній явці свідків або експертів, огляд місць, виконання обшуків і виїмок, захист потерпілих і свідків та зберігання доказів [12].

Щодо національного законодавства, правову основу співробітництва з МКС становлять Розділ IX-2 КПК (доданий у 2022 р.) [4]; Закон України «Про прокуратуру» [13], Закон України «Про ратифікацію Римського статуту МКС та поправок до нього» від 21 серпня 2024 р. [1], Закон України «Про внесення змін до КК та КПК у зв'язку з ратифікацією Римського статуту МКС» від 9 жовтня 2024 р. [14].

Розділ IX-2 КПК визначає: порядок направлення та виконання прохань МКС, центральні органи (Офіс Генерального прокурора з питань розслідування та судового розгляду, Міністерство юстиції з питань виконання вироків), процедуру консультацій з МКС; особливості затримання та передання осіб до МКС; гарантії конфіденційності.

Співробітництво з МКС за своєю правовою природою суттєво відрізняється від традиційної міжнародної правової допомоги у кримінальних справах. У доктрині виділяють три ключові відмінності.

По-перше, горизонтальний чи вертикальний характер відносин. Традиційна міжнародна правова допомога у кримінальних справах ґрунтується на горизонтальних відносинах між суверенними державами, де кожна сторона має дискреційне право задовольнити або відхилити запит. Натомість Римський статут встановлює обов'язок співробітництва (стаття 86), який має вертикальний характер: держава-учасниця не може довільно відмовити у співробітництві з МКС. Підстави для відмови вичерпно визначені Статутом (статті 93(4), 94, 95, 97, 98). Режим співробітництва з МКС займає проміжне положення між горизонтальною моделлю міжнародної правової допомоги у кримінальних справах та вертикальною моделлю трибуналів ad hoc.

По-друге, відмінність між «передачею» (surrender) та «видачею» (extradition). Римський статут принципово розмежовує ці поняття (стаття 102). Передання трактується як доставка особи державою до Суду, тоді як видача – це передання особи однією державою іншій. На процедуру передання до МКС не поширюються обмеження, характерні для екстрадиції (зокрема, заборона видачі власних громадян, принцип подвійної кримінальності). Це розмежування відображає принципово іншу природу відносин між державою та міжнародним судом порівняно з міждержавними відносинами.

По-третє, роль принципу взаємності. У системі міжнародної правової допомоги у кримінальних справах взаємність є засадничим принципом. У відносинах з МКС цей принцип не застосовується, а обов'язок співробітництва є одностороннім зобов'язанням держави-учасниці. Це зумовлено природою МКС як інституції, створеної для захисту інтересів міжнародного співтовариства в цілому.

Таким чином, співробітництво з МКС являє собою правовий режим, який поєднує елементи міжнародно-правового зобов'язання (обов'язок співробітництва), інституційної взаємодії (процедури направлення та виконання запитів) та конституційно-правових обмежень (захист національного суверенітету через передбачені Статутом підстави для відмови). Додатковою особливістю є відмінність від режиму співробітництва з трибуналами ad hoc (Міжнародний трибунал щодо колишньої Югославії, Міжнародний трибунал щодо Руанди), які мали примат юрисдикції та спиралися на обов'язкові резолюції Ради Безпеки ООН (Глава VII Статуту ООН) [15]. МКС, натомість, є договірним органом і діє за принципом комплементарності [6; 12].

Принцип комплементарності є фундаментальною засадою, що визначає характер взаємодії національної прокуратури з МКС. Стаття 1 Римського статуту встановлює, що Суд доповнює національні органи кримінальної юстиції [12]. Стаття 17 конкретизує: Суд визнає справу неприйнятною, якщо вона розслідується державою, яка має юрисдикцію, за винятком випадків, коли така держава не бажає або не здатна належним чином здійснити розслідування [12].

Для прокуратури принцип комплементарності створює подвійний імператив: з одного боку, здійснювати ефективне розслідування та переслідування міжнародних злочинів на національному рівні; з іншого обов'язок забезпечувати повне співробітництво з МКС.

Ратифікація Римського статуту кардинально змінила правовий режим, оскільки Україна набула повного обсягу зобов'язань за частиною 9 цього статуту. Імплементацийний закон привів у відповідність до Римського статуту склади міжнародних злочинів у КК України: статтю 437 перейменовано на «Злочин агресії», статтю 438 на «Воєнні злочини», додано нову статтю 442-1 «Злочини проти людяності» [14].

Роль прокуратури у системі співробітництва з МКС має кілька специфічних вимірів:

1) Офіс Генерального прокурора визначений центральним органом для співробітництва з МКС з питань розслідування та судового розгляду (розділ IX-2 КПК);

2) прокуратура виступає одночасно суб'єктом двох процесуальних систем: національної (КПК) та міжнародної (Римський статут, Правила процедури та доказування МКС), що породжує вимоги збирати докази з дотриманням стандартів, прийнятних в обох системах.

Прокуратура відіграє ключову роль у реалізації принципу комплементарності, оскільки від ефективності розслідування та переслідування міжнародних злочинів залежить, чи визнає МКС справи прийнятними.

Важливою формою взаємодії є участь у Спільній слідчій групі (ЛІТ), створеній 25 березня 2022 р. Литвою, Польщею та Україною за підтримки Євроюсту. Згодом до ЛІТ приєдналися Естонія, Латвія, Словаччина (31 травня 2022 р.) та Румунія (13 жовтня 2022 р.). 25 квітня 2022 р. Офіс Прокурора МКС став учасником ЛІТ як партнер (вперше в історії МКС). ЛІТ створює якісно новий формат взаємодії, що виходить за межі класичної схеми «запит – виконання» [16].

Співробітництво перебуває у постійній напрузі між обов'язком повного співробітництва та захистом національних інтересів.

Римський статут передбачає механізми балансування. Зокрема, стаття 93(4) дозволяє відмовити у разі загрози національній безпеці; стаття 94 – відкласти виконання запиту, а стаття 98 врахувати зобов'язання щодо імунітету осіб третіх держав. Характерно, що стаття 87(7) передбачає, що у разі невиконання запиту Суд може передати це питання Асамблеї держав-учасниць або Раді Безпеки ООН [12].

Для України практично значущим є питання імунітету глав держав (статті 27, 98 Римського статуту) з огляду на ордери на арешт від 17 березня 2023 р. стосовно Президента рф [17]. Апеляційна палата МКС у рішенні від 6 травня 2019 р. (справа аль-Башира, ІСС-02/05-01/09 ОА2) підтвердила відсутність імунітету глав держав перед міжнародними судами на двох підставах: по-перше, стаття 27(2) Римського статуту відображає норму звичаєвого міжнародного права, що виключає такий імунітет незалежно від участі держави у Статуті; по-друге, резолюція Ради Безпеки ООН 1593 (2005) зобов'язала Судан «повністю співпрацювати» з МКС, що виключало посилання на імунітет глави держави [18].

Ратифікація Римського статуту безпосередньо вплинула на кримінально-правову та кримінально-процесуальну політики України, оскільки до прийняття імплементаційного Закону України «Про внесення змін до КК та КПК у зв'язку з ратифікацією Римського статуту МКС» від 9 жовтня 2024 р. КК України не містив окремого складу злочинів проти людяності, а склади воєнних злочинів суттєво відрізнялися від Римського статуту. Це створювало ризик невідповідності критеріям «тієї ж поведінки» (same conduct test), які МКС застосовує при оцінці комплементарності за статтею 17. Відповідно імплементаційне законодавство мінімізувало цей ризик.

Ратифікація є прикладом того, як зовнішні фактори такі як зобов'язання за Угодою про асоціацію з ЄС (стаття 8) [19], необхідність забезпечення переслідування злочинів агресії рф трансформують кримінально-правову і кримінально-процесуальну політику держави. Для прокуратури це означає стратегічне планування: визначення пріоритетів кримінального переслідування з урахуванням як національних потреб, так і міжнародних зобов'я-

зань. Співробітництво прокуратури з МКС є не лише процесуальним механізмом, а й системоутворюючим елементом політики у сфері боротьби зі злочинністю України.

Висновки. Проведене дослідження засвідчує, що співробітництво прокуратури з Міжнародним кримінальним судом має правову природу, яка не зводиться ні до традиційної міжнародної правової допомоги, ні до вертикального підпорядкування трибуналів ad hoc. Це особлива форма взаємодії, що ґрунтується на поєднанні обов'язку співробітництва (стаття 86 Римського статуту), принципу комплементарності (статті 1, 17 Римського статуту) та механізмів захисту суверенітету (статті 93(4), 94, 98, 124 Римського статуту).

Принцип комплементарності є визначальною засадою. Він одночасно підтверджує примат національної юрисдикції та створює стимул для ефективного переслідування міжнародних злочинів. Для прокуратури це означає подвійну роль як суб'єкта національного кримінального переслідування та суб'єкта міжнародного співробітництва.

Ратифікація Україною Римського статуту у 2024 р. кардинально змінила правовий режим від обмежених зобов'язань за заявами ad hoc до повного обсягу зобов'язань. Заява за статтею 124 Римського статуту є виваженим використанням передбаченого Статутом перехідного механізму. Відповідно до цієї статті, держава при ратифікації має право на 7 років відкласти визнання юрисдикції МКС щодо воєнних злочинів. Оскільки Україна обмежила дію цієї заяви виключно щодо власних громадян, вона жодним чином не обмежує і не виключає юрисдикцію МКС щодо воєнних злочинів, вчинених іноземними громадянами на території України.

1. *Про ратифікацію Римського статуту МКС та поправок до нього: Закон України від 21.08.2024 р. № 3909-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3909-20> (дата звернення 05.01.2026).*
2. *Заява Верховної Ради до Міжнародного кримінального суду про визнання Україною юрисдикції міжнародного кримінального суду щодо скоєння злочинів проти людяності вищими посадовими особами держави, які призвели до особливо тяжких наслідків та масового вбивства українських громадян під час мирних акцій протестів у пе-*

- ріод з 21 листопада 2013 року по 22 лютого 2014 року від 25.02.2014 р. № 790-VII про визнання юрисдикції МКС. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/790-18#Text> (дата звернення 05.01.2026).
3. Заява Верховної Ради «Про визнання Україною юрисдикції Міжнародного кримінального суду щодо скоєння злочинів проти людяності та воєнних злочинів вищими посадовими особами Російської Федерації та керівниками терористичних організацій «ДНР» та «ЛНР», які призвели до особливо тяжких наслідків та масового вбивства українських громадян» від 04.02.2015 р. № 145-VIII про визнання юрисдикції МКС. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/145-19#Text> (дата звернення 05.01.2026).
  4. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України та інших законодавчих актів України щодо співробітництва з Міжнародним кримінальним судом: Закон України від 03.05.2022 р. № 2236-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2236-20> (дата звернення 05.01.2026).
  5. Міжнародний кримінальний суд. Результати роботи Офісу Генерального прокурора з Міжнародним кримінальним судом. Офіційний сайт Офісу Генерального прокурора. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/mizhnarodnij-kriminalnij-sud> (дата звернення 05.01.2026).
  6. Schabas W.A. *The International Criminal Court: A Commentary on the Rome Statute*. 2nd ed. Oxford University Press, 2016. 1589 p. <https://doi.org/10.1093/law/9780198739777.001.0001>.
  7. Cryer R., Robinson D., Vasiliev S. *An Introduction to International Criminal Law and Procedure*. 4th ed. Cambridge: Cambridge University Press, 2019. 640 p. DOI: 10.1017/9781108680455.
  8. Stahn C., El Zeidy M. M. (eds.) *The International Criminal Court and Complementarity: From Theory to Practice*. Cambridge, 2011. 1292 p. <https://doi.org/10.1017/CBO9781316134115>.
  9. Zhu Wenqi. *On cooperation by states not party to the International Criminal Court*. *International Review of the Red Cross*. 2006. No. 861. P. 87-110. DOI: <https://doi.org/10.1017/S1816383106000063>.
  10. Базов О.В. Міжнародно-правові засади організації та діяльності міжнародних кримінальних судів : монографія. Київ : Алерта, 2023. 628 с.
  11. *Ukraine and the International Criminal Court: Report 2021*. Kyiv: Global Rights Compliance (through the MATRA-Ukraine Project) & T.M.C. Asser Institute, 2021. 390 p. URL: <https://www.asser.nl/media/795006/icc-report-final-ukr-2021.pdf> (дата звернення 05.01.2026).

12. Римський статут Міжнародного кримінального суду від 17.07.1998. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588 (дата звернення 05.01.2026).
13. Про прокуратуру: Закон України від 14.10.2014 № 1697-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18>
14. Про внесення змін до КК та КПК у зв'язку з ратифікацією Римського статуту МКС: Закон України від 09.10.2024 р. № 4012-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4012-20> (дата звернення 06.01.2026).
15. Статут Організації Об'єднаних Націй: від 26.06.1945 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_010 (дата звернення 06.01.2026).
16. Eurojust. ICC participates in joint investigation team supported by Eurojust on alleged core international crimes in Ukraine. 25 April 2022. URL: <https://www.eurojust.europa.eu/news/icc-participates-joint-investigation-team-supported-eurojust-alleged-core-international-crimes> (дата звернення 06.01.2026).
17. International Criminal Court. Situation in Ukraine: ICC judges issue arrest warrants against Vladimir Vladimirovich Putin and Maria Alekseyevna Lvova-Belova. 17 March 2023. URL: <https://www.icc-cpi.int/news/situation-ukraine-icc-judges-issue-arrest-warrants-against-vladimir-vladimirovich-putin-and> (дата звернення 07.01.2026).
18. ICC Appeals Chamber. Prosecutor v. Omar Hassan Ahmad Al-Bashir. Judgment in the Jordan Referral re Al-Bashir Appeal. ICC-02/05-01/09 OA2. 6 May 2019. URL: https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/CourtRecords/CR2019_02856.PDF (дата звернення 07.01.2026).
19. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011 (дата звернення 07.01.2026).

Назарій ПАВЛІВ. Сутність та правова природа співробітництва прокуратури з Міжнародним кримінальним судом.

У статті здійснено аналіз сутності та правової природи співробітництва прокуратури з Міжнародним кримінальним судом (МКС). Досліджено нормативну основу співробітництва – частину 9 Римського статуту (статті 86-102), заяви України за статтею 12(3) (2014, 2015 рр.), Закон про ратифікацію Римського статуту від 21 серпня 2024 р. № 3909-IX та імплементаційний Закон від 09.10.2024 № 4012-IX. Проаналізовано правову природу співробітництва з МКС як особливої форми міжнародної правової взаємодії (*sui generis*), що відрізняється від традиційної міжнародної правової допомоги у кримінальних справах. Розкрито принцип комплементарності як визначальну засаду взаємодії національної

прокуратури з МКС. Досліджено еволюцію правового режиму співробітництва України з МКС – від заяв про визнання юрисдикції *ad hoc* до повноправного членства після ратифікації Римського статуту. Проаналізовано роль Офісу Генерального прокурора як центрального органу співробітництва з МКС, зокрема участь у Спільній слідчій групі (ЖТ). Досліджено баланс між обов'язком повного співробітництва та захистом національних інтересів (статті 93(4), 94, 98, 124 Римського статуту). Обґрунтовано вплив ратифікації на кримінально-правову та кримінально-процесуальну політику України, зокрема імплементацію складів міжнародних злочинів у КК (стаття 442-1 «Злочини проти людяності», перейменування статей 437 і 438).

Ключові слова: Міжнародний кримінальний суд, Римський статут, співробітництво, прокуратура, комплементарність, міжнародна кримінальна юстиція, воєнні злочини, кримінально-процесуальна політика, кримінально-правова політика.

Nazariy PAVLIV. The essence and legal nature of the prosecution service's cooperation with the International criminal court.

This article provides a comprehensive analysis of the essence and legal nature of the prosecution service's cooperation with the International Criminal Court (ICC). The study examines the normative framework established by Part 9 of the Rome Statute (Articles 86–102), Ukraine's declarations under Article 12(3) (2014, 2015), the Law on Ratification of the Rome Statute adopted on 21 August 2024 (No. 3909-IX), and the implementing Law of 9 October 2024 (No. 4012-IX). The analysis demonstrates that cooperation with the ICC constitutes a *sui generis* legal regime fundamentally distinct from traditional mutual legal assistance in criminal matters, combining elements of a treaty-based obligation (the duty to cooperate under Article 86), institutional interaction (procedures for submission and execution of requests), and constitutional safeguards (grounds for refusal or postponement under Articles 93(4), 94, 95, 97, and 98). Three key distinctions from traditional mutual legal assistance are identified: the vertical rather than horizontal character of inter-institutional relations, the conceptual differentiation between surrender and extradition under Article 102, and the inapplicability of the reciprocity principle. Particular attention is devoted to the principle of complementarity as the defining basis of interaction between national prosecution services and the ICC. The article traces the evolution of Ukraine's cooperation regime through three stages: *ad hoc* acceptance of jurisdiction (2014–2022), legislative regulation without ratification (2022–2024), and full membership following ratification (from October 2024). The role of the Office of the Prosecutor General as the central cooperation authority is examined, including its unprecedented participation in the Joint Investigation Team established under Eurojust coordination in March 2022. The article concludes that cooperation with the ICC is not merely a procedural mechanism but a systemic element of Ukraine's criminal law and criminal procedural policy.

Keywords: International Criminal Court, Rome Statute, cooperation, prosecution service, complementarity, international criminal justice, war crimes, criminal procedural policy, criminal law policy.